

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ARGUMENTARE CRITICĂ ȘI
RECONSTRUCȚIE FILOSOFICĂ”**

FILOSOFIA ASCUNSĂ A LUI FRANZ KAFKA

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

**Conducător de doctorat:
PROF. UNIV. DR. VERESS CAROL**

**Doctorand:
KÁLLAI GÁBOR**

2012

Cuprins

Introducere

1. Beletristica ca modul de prezentare a filosofiei la Kafka
2. Spiritul Monarhiei târzii în filosofia lui Kafka
3. Contrapuncte – în loc de scurtă biografie
4. Teză: invenții filosofice la Kafka
5. Demonstrație: povestirile de animale
6. Demonstrație în continuare: romanele birocratice
7. Criza și cotidianul – filosofia ascunsă
8. Sinteză

Cuvinte cheie

filosofie ascunsă, formă literară/beletristică, existențialism, fenomenologie, criza socială, filosofie reprezentativă, filosofie spontană, tradiționalism, asuprire birocratică, problema epocii, teorie socială, teorie critică, globalizare, „națiune kakaniană” (k.u.k).

Rezumat

Introducere

Operele lui Franz Kafka au un conținut filosofic propriu zis dar ascuns; modul de prezentare a filosofiei ascunse a lui Kafka se realizează în formă beletristica.

Filosofia ascunsă a lui Kafka, atât din punct de vedere istoric cât și cel al conținutului, este stâns legată de tradiția Monarhiei k.u.k. târzii.

Filosofia ascunsă a lui Kafka este paralelă și corelativă cu tendințele și curentele filosofiei epocii.

Filosofia ascunsă a lui Kafka are un conținut filosofic specific care poate fi considerat pe drept o poziție filosofică de sine stătătoare, deci demnă de cugetare și de analiză. Conținutul

inovativ de filosofie practică, aplicativă se îndreaptă în primul rând spre analiza structurală a vieții cotidiene și înțelegerea crizei sociale.

Demonstrarea acestor teze necesită o abordare complexă din perspectiva istoriei filosofiei, a teoriilor sociale și a istoriei.

1. Beletristica ca modul de prezentare a filosofiei la Kafka

În filosofia de astăzi două genuri au devenit predominante: tratatul și eseu. În epocile anterioare ale istoriei filosofiei s-au născut însă opere filosofice în nenumărate alte genuri, cum ar fi romanul filosofic, epopeea, meditarea religioasă, drama etc. În multe cazuri se poate decide numai în contextul tradiției filosofice dacă o operă aparține filosofiei sau beletristicii.

Punerea unor probleme filosofice cuprinde atât atașamentul de tradiția filosofică cât și reflectarea asupra problemelor epocii. Tradiția filosofică multicoloră apare în diverse forme literare; mai mulți autori considerați tradițional ca și filosofi în funcție de tematica abordată au ales ca formă de exprimare, în loc de tratate filosofice obișnuite sau alături de acestea, genuri beletristice.

Filosofia ascunsă al lui Kafka expune – alături de altele – în formă beletristică dar totuși legată de tradițiile filosofice contemporane și anterioare teme filosofice relativ noi legate de viața cotidiană și criza socială.

2. Spiritul Monarhiei târzii în filosofia lui Kafka

Viața și activitatea lui Franz Kafka este stâns legată de Monarhia Austro-Ungară târzie. Kafka a trăit în Praga, capitala Regatului Boemiei, parte a imperiului, ca cetățean de limba maternă germană, de religie evrească, cu diplomă de drept, liber cugetător – care desigur a fost și scriitor. Această lume multicoloră a tradițiilor l-a influențat chiar dacă el nu a urmat tradițiile.

Monarhia târzie a fost o formație socio-culturală specifică. În același timp poate fi considerat stat modern, capitalist și formație depășită rămasă din feudalismul târziu. De aceea Monarhia a fost considerată paradoxală chiar și de contemporanii ei, fapt ce cuprinde toate contradicțiile sociale, culturale, naționale ale epocii. În ciuda tuturor tensiunilor interioare sistemul complex de tradiții al Monarhiei s-a internalizat în viața cotidiană. Căderea ei a fost

trăită ca sfârșitul unei întregi ordini de lume chiar și de acei oameni care mai înainte – ca politicieni, ca filosofi, ca scriitori sau ca persoane private – chiar l-au criticat.

Un fenomen specific al Monarhiei a fost „națiunea kakanieană” (după prescurtarea germană k.u.k., kakanie – kaiserlich und königlich). Această națiune k.u.k. a fost legată de limba germană folosită în comun, de privilegiile politice, de interese comune. Națiunea k.u.k. a avut un rol de purtător și mediator de cultură între culturile naționale cât și între straturile culturale specifice, dar în același timp a și format și a păstrat și propria ei cultură.

După 1918 tradiția Monarhiei a supraviețuit mai accentuat în Republica Cehoslovacă, înființată ca republică burgheză.

Kafka trăind ca cetățean liber cugetător de limbă germană, de religie evrească în Praga, capitala Regatului Boemiei, parte a Imperiului Austro-Ungar, ca jurist, scriitor și filosof a fost strâns legat de această națiune k.u.k.

3. Contrapuncte – în loc de scurtă biografie

Opera lui Kafka nu poate fi derivată din elemente biografice. Totuși trebuie luate în inventar acele elemente biografice care au contribuit la dezvoltarea lui filosofică și beletristică. Este deosebit de important sublinierea acelor condiții, a acelor influențe umane și sociale care au avut efect asupra activității sale beletristice, cum ar fi relațiile sale interpersonale, mediul înconjurător, lecturile lui.

Stilul beletristic al lui Kafka, tehnica literară, autenticitatea sa literară necesită o analiză detaliată. Aici evidențiez acele momente care sunt relevante din punctul de vedere al intenției filosofice a operelor.

4. Teză: invenții filosofice la Kafka

Filosofia ascunsă a lui Kafka a reacționat la aceleași probleme și concepții specifice care erau ale epocii ca și fenomenologia, etica valorii, filosofia juridică, teoria critică a societății și alte curente, tendințe.

Atmosfera în care a trăit Kafka a ridicat probleme sociale, etice, lingvistice, politice, legate de cunoaștere și înțelegere și altele, posibile de analizat prin prizmă filosofică. Problemele noi sau acele probleme care au căpătat o prezență nouă pentru reflecția filosofică

au apărut la începutul secolului al XX-lea pe baza unor antecedente bogate, în urma unor dezbateri intensive.

Desigur în acest proces, în care pe de o parte s-au ridicat și s-au analizat probleme noi, pe de altă parte au fost regândite problemele tradiționale ale tendințelor filosofice existente, au apărut și numeroase elemente spontane, fără consecințe deosebite, ba chiar și fundături. Este evident și faptul că perioada desăvârșită a căutărilor filosofice (de apariție a „școlilor filosofice”) este perioada următoare, anii douzeci-treizeci, etapă care poate fi integrată în tradițiile filosofice, timp ce tendințele începutului de secol deseori rămân ascunse.

Experiența colectivă trăită în continuu, semnalată de omul (la Kafka câteodată cârțiță, câine sau maimuță) care interpretează lumea și pe el însuși în monologuri birocratice infinite, precum și imposibilitatea de comunicare în ciuda limbii comune sau tocmai datorată acesteia, sunt tovarăși de drum durabili – cel puțin de la începutul secolului trecut și până astăzi.

Primul război mondial și criza socială de dinainte și după război au produs o cezură în viața și opera lui Kafka. În această perioadă s-a realizat filosofia ascunsă în povestirile de animale și în cele două romane nefinalizate *Procesul* (Der Prozess) și *Castelul* (Das Schloß). În centrul analizei de tip filosofic apare viața cotidiană cuprinsă și transformată de criza socială.

5. Demonstrație: povestirile de animale

Aceste povestiri nu formează un ciclu, dar ele sunt legate datorită conținutului și formei lor. Fiecare nuvelă este scrisă la persoana întâi singular și personajul principal face o analiză detaliată, fundamentată a unor aspecte și conexiuni ale lumii. Ultima povestire a lui Kafka, *Vizuină* (Der Bau) prezintă o concepție complexă despre lume în care naratorul care pierzând tradițiile, relațiile, rutina de zi cu zi și rămânând singur își construiește o lume întregă. Scopul lui este regăsirea siguranței, lucru nereușit în final. În centrul povestirii *Investigațiile unui câine* (Forschungen eines Hundes) se află problemele cunoașterii, personajul principal căutând metoda adecvată cunoașterii lumii. Raportorul din *Un raport în fața unei Academii* (Ein Bericht für eine Akademie) este o maimuță transformată în om care însușește din esența umană tocmai ceea ce face inumană această lume: tranzacțiile, ipocrizia. Naratorul din *Josephine cântăreața, sau Poporul șoarecilor* (Josephine, die Sängerin, oder Das Volk der Mäuse) este un șoarece critic care analizează esența artei, relația dintre artist și popor.

Povestirile de animale în general prezintă criza vieții de zi cu zi, eroii lor încercând să construiască un sistem clar și sigur într-o lume sfărâmată, diformă sau cel puțin să realizeze imaginea posibilă a unui astfel de sistem.

6. Demonstrație în continuare: romanele birocratice

Kafka a scris în total trei romane (neterminate) dintre care două l-am numit romane birocratice pe baza tematicii și contextului abordat. Cele două romane aparent vorbesc despre același lucru – lupta dintre individ și birocratie – dar o analiză mai profundă ne arată că această identitate tematică este înșelătoare. *Procesul* scris și neterminat în 1914 prezintă realitatea crudă și sperietoare a Monarhiei căzute în război, *Castelul* fiind analiza situației următoare războiului.

Eroul *Procesului* este Josef K, împotriva căruia se derulează o procedură misterioasă. Josef K cunoaște legea, își cunoaște drepturile, totuși trebuie să recunoască că e inutil să lupte, sentința din procesul lui deja este luată. Autoritatea superioară, instanța pentru Josef K este o putere imposibilă de înțeles, cu toate că – cum remarcă – alții cunosc legea misterioasă.

Analizele operelor lui Kafka în general nu iau cunoștință de faptul că *Procesul* nu este o abstracție fictivă, ci o reflexie asupra realității Monarhiei căzute în război. Această abordare implică faptul că procesul intentat lui Josef K este de fapt un proces politic, iar lumea în care trăiește este o lume a turnării, a spionării, a militantismului.

Personajul principal din *Castelul*, K se luptă cu un alt tip de putere birocratică. Oficiul cu care ajunge în divergență este o mașinărie inutilă, inoportună, imposibilă să-și îndeplinească scopul, care nu are nimic în comun cu realitatea. Această putere poate fi învins sau ocolit.

Analizele clasice în general uită de faptul că K nu este un om în căutarea propriului adevăr, ci mai degrabă un „descurcăreț” care profită tocmai de inoportunitatea, înstrăinarea de viață și caracterul închis al birocrăției.

Un element comun important în cele două romane este problematica dreptului și birocrăției. Dreptul și birocrăția sunt în urma urmei inumane, nu numai în sensul cruzimii dar și în acela că ele funcționează ca mașinărie fără viață. Ambele produc schematizări prin care omul este transformat și degradat în simplu caz.

7. Criza și cotidianul – filosofia ascunsă

Prezența filosofiei într-o operă este o chestiune de conținut, modul de scriere în sine – alegerea narațiunii literare sau a expunerii filosofice – este una de formă. Kafka a ales narațiunea beletristică, ceea ce însă nu exclude prezența conținutului filosofic.

În centrul filosofiei ascunse a lui Kafka se află însăși criza și criza lumii cotidiene, dar problematica ridicată deschide perspective filosofice asupra unor probleme de epocă. Aceste probleme sunt parțial sau total identice cu cele ridicate de creația filosofică reprezentativă din epocă. Această filosofie ascunsă desigur câteodată este incoerentă, în ea apar și elemente spontane. Totodată narațiunea beletristică face posibilă și interpretarea avantgardistă cu greșelile și erorile ei posibile.

Una dintre cele mai importante consecințe ale crizei sociale – așa cum ne demonstrează și experiența de astăzi – este nesiguranța. Tradițiile, normele și valorile morale, relațiile interpersonale și sistemul instituțional al societății își pierd stabilitatea sau cel puțin stabilitatea aparentă. Rezultatul pentru individ rămâne același: lumea devine indescifrabilă, imposibilă de înțeles, ostilă.

Sistemul juridic și birocratic al societății moderne – încă o experiență care este și astăzi actuală – este o mașinărie asupritoare, dar asuprirea înseamnă și un sistem de referință. Pe timpul crizei și barierele devin nesigure. Nu rămâne altceva decât autoînchiderea individului într-o lume creată de el însuși, închidere care-i conferă o siguranță sau cel puțin aparența acesteia.

8. Sinteză

Operele analizate și interpretate nu reprezintă doar o diferență stilistică și de specie literară față de restul operelor lui Kafka – aceste diferențe fiind de cele mai multe ori doar de nuanță – ci în primul rând diferențe de conținut: ele reflectă în mod filosofic asupra prăbușirii lumii în care a trăit Kafka, și în care el a menținut în continuare forma beletristică pentru expunerea ideilor sale. Filosofia epocii – cel puțin ce s-a demonstrat a fi durabil, demn de cugetare, devenind parte integrantă a tradiției filosofice – a urmărit în mod similar schimbările survenite în epocă.

Filosofia ascunsă a lui Kafka este în primul rând o analiză de epocă, metodologia ei fiind idiografică, adică calitativă, folosind instrumente narrative, se străduind la înțelegere și interpretare, nefiind una nomotetică, adică nu cautând legi și reguli pe baza cărora am putea

defini tendințe și direcții de mișcare. Analiza de epocă însă este demnă de continuare și – după mine – aceasta chiar merită și trebuie continuată.

Bibliografie selectivă

Opere de KAFKA

- KAFKA, Franz: *Dokumente zu Leben und Werk*. Berlin, Parthas, 2010.
- KAFKA, Franz: *A Per/A kastély*. Budapest, Európa, 1984.
- KAFKA, Franz: *A nyolc októberfüzet*. Budapest, Cartaphilus, 2000.
- KAFKA, Franz: *A per*. Budapest, Ikon, 1995.
- KAFKA, Franz: *Az én cellám*. Budapest, Európa, 1989.
- KAFKA, Franz: *Die Acht Oktavhefte*. <http://gutenberg.spiegel.de/buch/164/1>. 2011.10.01.
- KAFKA, Franz: *Eine Chronik*. Zusammengestellt von Roger Hermes, Waltraud John, Hans-Gerd Koch und Anita Widera. Berlin, Wagenbach, 1999.
- KAFKA, Franz: *Elbeszélések*. Budapest, Európa, 1973.
- KAFKA, Franz: *Naplók, levelek*. Budapest, Európa, 1981.
- KAFKA, Franz: *Levél apámhoz*. Budapest, Noran, 2003.

Bibliografie despre KAFKA

- ADORNO, Theodor Wisengrund: Megjegyzések Kafkáról. In: *A művészet és a művészetek*. Ford. Bán Zoltán András. Budapest, Helikon Kiadó 1998.
- BAIONI, Giuliano: *Kafka – Literatur und Judentum*. Stuttgart/Weimar, Metzler, 1994.
- BENJAMIN, Walter: Kafka. In: *Angelus Novus*. Budapest, Magyar Helikon, 1980.
- BINDER, Hartmut: *Kafka in neuen sichten*. Stuttgart, J. B. Metzler, 1976.
- BINDER, Hartmut: *Kafka-Kommentar zu samtlichen Erzählungen*. München, Winkler, 1975.
- BIZÁM Lenke: *Kritikai allegóriák Charles Dickensről és Franz Kafkáról*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.
- BROD, Max: *Franz Kafka. Eine Biographie*. Stuttgart, 1952.
- CANETTI, Elias: *Der andere Prozeß – Briefe an Felice*. Reclam Verlag, 1983.

- ČERMÁK, Josef: »*Ich habe seit jeher einen gewissen Verdacht gegen mich gehabt*«. Berlin, Parthas, 2010.
- CORNGOLD, Stanley: *Franz Kafka. The Necessity of Form*. Ithaca & London, Cornell University Press, 1988.
- DELLEUZE, Gilles – GUATTARI, Félix: *Franz Kafka – Pentru o literatură minoră*, București, Editura Art, 2007.
- EMRICH, Wilhelm: Franz Kafka and Literary Nihilism. *Journal of Modern Literature* vol. 6. nr. 3 (sept. 1977). pp. 366–379.
- ENGEL, Manfred – AUEROCHS, Bernd (Hrsg.): *Kafka-Handbuch. Leben – Werk – Wirkung*. Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 2001.
- ENGEL, Manfred – ROBERTSON, Rietchie: *Kafka und die kleine Prosa der Moderne*. Würzburg, Königshausen & Neumann, 2010.
- GREENBERG, Martin: *The Terror of Art: Kafka and Modern Literature*. New York, Basic Books, 1968.
- HALLER-NEVERMANN, REHWINKEL, Marie Dieter (Hrsg.): *Franz Kafka – Visionär der Moderne*. München, Wilhelm Fink, 2008.
- HAYMAN, Ronald: *K, a Biography of Kafka*. London, Phoenix Press, 2001.
- JANOUC, Gustav: *Beszélgetések Kafkával*. Budapest, Gondolat, 1972.
- LUKÁCS György: Sören Kierkegaard és Regine Olsen. In: *Ifjúkori művek*. Budapest, Magvető, 1981.
- MALANCIOIU, Ileana: *Vina tragica. Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka, Polirom*, 2001.
- NAGY Tamás: Néhány eljárás: Kafka-olvasatok a jogirodalomban. *Jogelméleti Szemle* 2001/3.
- NEUMANN, Bernd: *Franz Kafka. Gesellschaftskrieger. Eine Biographie*. München, Wilhelm Fink, 2008.
- PAVLÍK, Ján: Franz Kafka and Franz Brentano. In: Baumgartner, W. (ed): *Brentano Studien. Internationales Jahrbuch der Franz Brentano Forschung* Band 8, Verlag J. H. Röll, Dettelbach, 2000.
- PÓK Lajos: *Kafka világa*. Budapest, Európa, 1981.
- SIZEMORE, Christine W.: Anxiety in Kafka: A Function of Cognitive Dissonance. *Journal of Modern Literature* vol. 6, No. 3 (Sept. 1977). pp. 380–388.

- UNSELD, Joachim: *Franz Kafka. Ein Schriftstellerleben. Die Geschichte seiner Veröffentlichungen.* Mit einer Bibliographie sämtlicher Drucke und Ausgaben der Dichtungen Franz Kafkas 1908–1924. Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 1984.
- SUCHOFF, David. *Kafka's Jewish Languages: the Hidden Openness of Tradition.* Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2012.
- SÜKÖSD Mihály: *Franz Kafka.* Budapest, Gondolat, 1965.
- VOIGTS, Manfred: *Geburt und Teufelsdienst – Franz Kafka als Schriftsteller und Jude.* Würzburg, Könöghausen & Neumann, 2008.
- WAGENBACH, Klaus: *Franz Kafka. Bilder aus seinem Leben.* Dritte erweiterte und veränderte Neuauflage, Berlin., Wagenbach, 2008.
- WAGENBACH, Klaus: *Kafkas Prag. Ein Reiselesebuch.* Berlin, Wagenbach, 1993.
- WAGNEROVÁ, Alena: *»Im Hauptquartier des Lärms«. Die Familie Kafka aus Prag.* Köln, Bollmann Vlg., 1998.
- ZATONSZKI, D.V.: *Franz Kafka és a modernizmus problémái.* Budapest, Kossuth, 1967.
- WELTSCH, Felix: *Religion und Humor im Leben und Werk Franz Kafkas.* Düsseldorf, Onomato, 2008.

Bibliografie complementară

- ANCSEL ÉVA: „A tudás beismerése tiltva marad”. *Világosság* 1986/7.
- BACON, Francis: *Novum Organum I.* (Ford. Csatlós János.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.
- BAJZA József *Elfeledett írásai.* Budapest, Magvető, 1984.
- BAKUNYIN, Mihail: *Államiság és anarchia.* Budapest, Gondolat, 1984.
- BENJAMIN, Walter: A történelem fogalmáról. In: *Angelus Novus.* Budapest, Magyar Helikon, 1980.
- BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas: *A valóság társadalmi felépítése.* Budapest, József Attila Műhely Kiadó, 1998.
- BÖHM Károly: *Az ember és világa. III. rész: Axiológia vagy értéktan.* Kolozsvár, 1906.
- BÖHM Károly: *Az értékelmélet feladata és alapproblémája.* Budapest, M. A. K. 1900.
- BRAINE, John: *Hogyan írjunk regényt.* Modern könyvtár, Budapest, Európa, 1987.
- BRENTANO, Franz: *Warheit und Evidenz.* Hamburg, Meiner, 1962.
- BRENTANO, Franz: *Az erkölcsi ismeret eredete.* Budapest, Kossuth, 1994.

- BROD, Max: *Diesseints und Jenseits*. Winterthur, Mondial Verlag, é.n.
- BRÓDY András: *Lassuló idő*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984.
- BUBER, Martin: *Én és te*. Budapest, Európa, 1999.
- CAMUS, Albert: *Sziszüphosz mítosza*. Budapest, Magvető, 1990.
- CARNAP, Rudolf: A metafizika kiküszöbölése a nyelv logikai elemzésén keresztül. In: *A Bécsi kör filozófiája*. Budapest, Gondolat, 1972.
- CODOBAN, Aurel: *Filosofia ca gen literar*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992.
- CODOBAN, Aurel: *Teoria semnelor și interpretării*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.
- DILTHEY, Wilhelm: *A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban*. Budapest, Gondolat, 1974.
- DUDÁS Anikó: Tudományos önismeret: az egyetemi bibliográfiák szükségességéről és egy bölcsészettudományi oktatói publikációs adatbázisról. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. Könyvtár és információtudományi szakfolyóirat, 2008/3.
- EGYED Péter: Hagyomány és eredetiség, avagy megoldhatóak-e a filozófia kérdései? In: *Szellem és környezet*. Kolozsvár, Polis, 2010.
- EÖTVÖS Károly: *A nagyper, mely ezer éve tart és még sincs vége*. Budapest, Révai kiadó, 1904.
- GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlat*. Budapest, Gondolat, 1984.
- GADAMER, Hans-Georg: Szöveg és interpretáció. In: *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi, 1990.
- GODWIN, William: Anarchizmus. In: *Anarchizmus* (válogatás). Budapest, Századvég, 1991.
- GOLDMANN, Lucien: *A rejtőzködő Isten*. Budapest, Gondolat, 1977.
- GÖRLICH, Ernst Joseph – ROMANIK, Felix: *Geschichte Österreich, Edition Zeitgeschichte*. Wien, 1970.
- GROSS, Hans: *Criminalpsychologie*. Graz, Leuschner & Lubensky, 1898.
- HABERMAS, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Budapest, Gondolat, 1971.
- HABERMAS, Jürgen: *Válogatott tanulmányok*. Budapest, Atlantisz, 1994.
- HABERMAS, Jürgen: *Filozófiai diskurzus a modernségről*. Budapest, Helikon Kiadó, 1998.
- HABERMAS, Jürgen: *A kommunikativ etika*. Budapest, Új Mandátum, 2001.
- HARTMANN, Nicolai: *Lételeméleti vizsgálódások*. Budapest, Gondolat, 1972.
- HAŠEK, Jaroslav: *Švejk*. Budapest, Európa, é.n.

- HAUSER Arnold: *A művészet szociológiája*. Budapest, Gondolat, 1982.
- HEIDEGGER, Martin: *Lét és idő*. Gondolat, Budapest, 1989.
- HORKHEIMER, M.: *A felvilágosodás dialektikája*. Budapest, Gondolat – Atlantisz, 1990.
- HUBA Márk: *Test-referencialitás. Komparatiztikai vizsgálatok a szöveg(ek) test-referenciális olvashatóságához*. Szeged, PHD értekezés, 2009.
- HUSSERL, Edmund: A fenomenológia ideája. Öt előadás. In: Edmund Husserl *Válogatott tanulmányai*. Budapest, Gondolat, 1972.
- HUSSERL, Edmund: *A filozófia mint szigorú tudomány*. Budapest, Kossuth, 1993.
- JÁSZI Oszkár: *A Habsburg-Monarchia felbomlása*. Budapest, Gondola kiadó, 1983.
- JOHNSTON, William M.: *Der österreichische Mensch*. Böhlau, Wien – Köln – Graz, 2010.
- KANT, Immanuel: *A tiszta ész kritikája*. Budapest, Franklin, 1913.
- KELSEN, Hans: Értékítéletek a jogtudományban. In: *Jog és filozófia*. Budapest, Akadémiai, 1981.
- KIERKEGAARD, Sören: *Vagy-vagy*. Budapest, Gondolat, 1978.
- KIERKEGAARD, Sören: *Félelem és reszketés*. Budapest, Európa, 1988.
- KISCH, Egon Erwin: *Prágai Pitaval*. Budapest, Bibliotheca, 1958.
- KISS Endre: *A világnézetek kora. Nietzsche abszolútumokat relativizáló hatása a századelőn*. Budapest, Akadémiai, 1982.
- KOVÁCS Endre: *Történelmi arcképek*. Budapest, Gondolat, 1976.
- KROPOTKIN, Péter: (Pjotr Alekszejevics): *A kölcsönös segítség mint természettörvény*. Budapest, Aethenaeum, 1908.
- KRAUS, Karl: *Az emberiség végnapjai*. Budapest, Európa, 1977.
- KRAUSZ Tamás (szerk.): *Lukács György és a szocialista alternatíva*. Budapest, L'Harmattan – Eszmélet Alapítvány, 2010.
- KREJČI, Karel: *Prága legendái*. Budapest, Gondolat, 1976.
- KUNDERA, Milan: *A regény művészete*. Budapest, Európa, 1992.
- LÉVAI Imre: *A komplex világrendszer evolúciója*. Budapest, Akadémia, 2006.
- LUKÁCS György: Mi az ortodox marxizmus? In: *Történelem és osztálytudat*. Magvető, Budapest, 1971.
- LUKÁCS György: Taktika és etika. In: *Történelem és osztálytudat*. Budapest, Magvető, 1971.
- LUKÁCS György: *A regény elmélete*. Budapest, Magvető, 1975.
- LUKÁCS György: *Az esztétikum sajátosságai*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.
- LUKÁCS György: *A társadalmi lét ontológiájáról*. Budapest, Magvető, 1976.

- LUKÁCS György: A bolsevizmus mint erkölcsi probléma. In: *Utam Marxhoz II.* Budapest, Magvető, 1981.
- LUKÁCS György: *Megélt gondolkodás.* Budapest, Magvető, 1989.
- MAGRIS, Claudio: *A Habsburg-mítosz.* Budapest, Európa, 1988.
- MANNHEIM Károly.: *Ideológia és utópia.* Budapest, Atlantisz, 1996.
- MARCUSE, Herbert: *Az egyszemélyes ember.* Budapest, Kossuth, 1990.
- MARX, Karl: *A tőke.* In: MVM. II. Budapest, Kossuth, 1975.
- MARX, Karl: *A német ideológia.* In: MVM. I. köt., Budapest, Kossuth, 1977.
- MÁRKUS György: Kritikai megjegyzések Ludwig Wittgenstein Értekezéséhez. In: Wittgenstein, Ludwig.: *Logikai-filozófiai értekezés.* Budapest, Akadémiai, 1963.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *Die philosophischen und soziologischen Grundlagen des Marxismus.* Wien, 1899.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *Erkölcsi problémák.* A magyar Masaryk I., Bratislava, 1935.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *A modern ember és a vallás.* A magyar Masaryk II., Bratislava, 1935.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *Politikai írások.* A magyar Masaryk III., Bratislava, 1935.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *Az antiszemitizmus.* Prager Könyvkiadó Vállalata, 1935.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *A világforradalom.* Budapest, Európa, 1990.
- MASARYK, Tomáš Garigue: *Demokrácia, nemzetiség.* Budapest – Pozsony, Regio – Madách – Kalligram, 1991.
- MÖSSMER Pál, Dr.: *A német tudományos szocializmus,* Budapest, Társadalomtudományi könyvtár, Grill Károly kiadóvállalata, 1908.
- MUSIL, Robert: *Törless iskolaévei.* Budapest, Európa, 1965.
- MUSIL, Robert: *A tulajdonságok nélküli ember.* Budapest, Magvető, 1977.
- NIETZSCHE, Friedrich: *Ecce Homo.* Budapest, Göncöl, 1994.
- NIETZSCHE, Friedrich: *Így szólott Zarathustra. Könyv mindenkinek és senkinek.* Budapest, Laude Kiadó, 1998.
- NYÍRI Kristóf: *A hagyomány filozófiája.* Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.
- NYÍRI Kristóf: *A Monarchia szellemi életéről.* Budapest, Gondolat, 1980.
- PALACKY, František: *A huszitizmus története.* Európa, Budapest, 1984.
- PASCAL, Blaise: *Gondolatok.* Budapest, Gondolat, 1978.
- PAPP Zsolt (szerk.): *Tény, érték, ideológia. A pozitivizmus vita a nyugatnémet szociológiában.* Budapest, Gondolat, 1976.

- PAPP Zsolt: *A válság filozófiájától a „konszenzus” szociológiájáig*. Budapest, Kossuth, 1980.
- PATOČKA, Jan: *Mi a cseh?* Pozsony, Kalligram, 1996.
- PESCHKA Vilmos: *A modern jogfilozófia alapproblémái*. Budapest, Gondolat, 1972.
- POKOL Béla: *Moráleméleti vizsgálódások. A közmorál elméleti eltüntetésének kritikája*. Budapest, Kairosz, 2010.
- PYTLÍK, Radko: *A csavargó liba*. Budapest, Kossuth, 1981.
- RADBRUCH, Gustav: Öt perc jogfilozófia. In: Szigeti Péter: *Jogtani és államtani alapfogalmak*. Budapest, Rejtjel, 2002.
- RENNHOFER, Fridreich: *Ignaz Seipel Mensch und Staatsmann, eine biografische Dokumentation*. Graz, Hermann Böhlus Nchf. Ges.m.b.H., 1978.
- RICOEUR, Paul: Mi a szöveg? In: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Budapest, Osiris Kiadó, 1999.
- SAJÓ András: *Kritikai értekezés a jogtudományokról*. Budapest, Akadémiai, 1983.
- SCHELER, Max: *A formalizmus az etikában és a materiális étiketika*. Budapest, Gondolat, 1979.
- SCHÜTZ, Alfred: A fenomenológia néhány vezérfogalma. In: *Fenomenológia a társadalomtudományban*. Budapest, Gondolat, 1984.
- SOMLÓ Bódog: *A helyes jog elmélete*. Kolozsvár, 1914.
- SOMLÓ Bódog: *Értékfilozófiai írások*. Szerk. Szegő Katalin. Kolozsvár, Pro Philosophia; Szeged, JATE BTK Filozófia Tansz., 1999.
- STEININGER, Rolf – Gehler, Michael (Hrsg.): *Österreich im 20. Jahrhundert*. Wien – Köln, Weimar, Böhlau Verlag, 1997.
- SZATMÁRI Péter: Mítosz és valóság harmóniája: a legitimizmus és monarchizmus Ausztriában 1918-1938. In: *Testis temporum – Tanulmányok a magyar művelődés történetéből*. Szerk: Závodszy Géza. Budapest, ELTE TFK – Alapiskolai Tanárképzésért Alapítvány, 2003.
- SZATMÁRI Péter: A nemzetté lett paradoxon: Nemzeti kérdés az első köztársaságban. In: *Két világ kutatója – Urbán Aladár 80 éves*. Szerk: Háda Béla, Majoros István, Maruzsa Zoltán, Petneházi Margit. Budapest, ELTE Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, 2009.
- SZEGVÁRI Katalin: Somló Bódog jogelméleti munkássága. *Jogelméleti Szemle* 2004/4.
- SZÉLL Zsuzsa: *Válság és regény*. Budapest, Akadémiai, 1970.
- SZÉLL Zsuzsa: *A viszonylagosság kihívása*. Budapest, Magvető, 1982.

- SZIGETI Péter: *A szervezett kapitalizmus*. Budapest, Medián, 1991.
- SZIGETI Péter – TAKÁCS Péter: *A jogállam jogfilozófiája*. Budapest, Napvilág, 1998.
- SZIGETI Péter: A valóság vonzásában. *Publicationes Jaurinensis* op.5. Győr ,SZIF, 2001.
- SZIGETI Péter – Takács Péter: *A jogállamiság jogelmélete*. Budapest, Napvilág, 2. javított és bővített kiadás, 2005.
- SZILASI Vilmos: A kritika elmélete. In: *Alexander-emlékkönyv*. Budapest, Franklin, 1910.
- SZILASI Vilmos: Edmund Husserl. *Nyugat* 1930.
- TORDAI Zádor: *Gondolatolvasás*. In: PASCAL, Blaise: *Gondolatok*. Budapest, Gondolat, 1978.
- VERESS Károly: Közelítések az értelmező vizsgálódáshoz; A megértés folyamata. In: *A megértés csodájáról. Hermeneutikai vizsgálódások II*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2006.
- VERESS Károly: *Bevezetés a hermeneutikába*. Bolyai Társaság – Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2007.
- WALLERSTEIN, Immanuel: *A modern világrendszer kialakulása*. Budapest. Gondolat, 1983.
- WALLERSTEIN, Immanuel: *Bevezetés a világrendszer-elméletbe*, Budapest, L'Harmattan-Eszmélet, 2010.
- WEBER, Max: *Állam, politika, tudomány*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970.
- WEBER, Max: *Gazdaságtörténet*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1970.
- WELTSH, Felix: *Gnade und Freiheit*. Düsseldorf, Onomato, 2010.
- WITTGENSTEIN, Ludwig: *Logikai-filozófiai értekezés*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963.
- ZALAI Béla: *A rendszerek általános elmélete*. Budapest, Gondolat, 1984.
- ZIOLKOWSKI, Theodore: *The Mirror of Justice: Literary Reflections of Legal Crisis*. Princeton, Princeton University Press, 2003.

Legi și decret

1867. évi törvénycikkek Előbeszéd I.

1867. évi XII.t.cz

Staatgrundgesetz XIX. cikk 1-2.

1874. évi XXXIII. tc.

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. (Patent vom 1ten Junius 1811., hatályba lépett 1812. Január 1.)

1920. XXV. tc. „A tudományegyetemekre, műegyetemre, a budapesti közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiára való beiratkozás szabályozásáról”.

1938. XV. törvénycikk „A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról”.

1939. IV tc. „A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról, A házassági jogról szóló 1894. XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről”.

1878. évi V. tc.

1852. évi osztrák BTK.

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch.

1920. évi I. tc.

1914. évi XLI. tc.

Publicații anterioare ale autorului legate de temă

Volume

KÁLLAI R. Gábor: *Kafkológia*. Budapest, Criticai Lapok-Könyvek № 1. 1997.

KÁLLAI R. Gábor: *Kafkománia*. Budapest, Criticai Lapok-Könyvek, № 3. 2004.

Colecție de eseuri și povestiri

KÁLLAI R. Gábor: *Prágai kóborló*. Budapest, Kávés, 1999.

Piesă de teatru

KÁLLAI R. Gábor: *Kafkománia – Irodában. Nyaralás – egyfelvonásosok*. Criticai Lapok, 2003.

Manuale

KÁLLAI Gábor: *A közjog alapjai*. Budapest, L'Harmattan-ZSKF, 2007.

KÁLLAI Gábor: *Prológus a társadalomfilozófiához*. Budapest, ZsKF. 2009.

BAYER Judit – KÁLLAI Gábor: *Az emberi jogok alapjai*. Budapest, L'Harmattan-ZSKF, 2011.

KÁLLAI Gábor: *A közjog alapjai. Alkotmány – Alaptörvény*. Budapest, L'Harmattan-ZSKF, 2012.

Alte eseuri și studii

- KÁLLAI R. Gábor: Egy irodalmi törzshely Európában. *Élet és Irodalom* 1986. október 16.
- KÁLLAI R. Gábor : A filozófia odvai (Franz Kafkáról). *Új Írás* 1988/1.
- KÁLLAI R. Gábor: Indiánok is lehetnénk. *Vasárnapi Hírek* 1990/51.
- KÁLLAI R. Gábor: Az idő problémája az axiológikus etikában. Budapest, ZMKA. *Akadémiai Közlemények* 183. 1991.
- KÁLLAI R. Gábor: Kaffee zur Zeit. *Playboy* 1992/7.
- KÁLLAI R. Gábor: Az Én Az-zá válása (Martin Buber: Én és Te). *Szombat* 1993/1.
- KÁLLAI R. Gábor: Kafkalandi Shakespeare-premier. *Critikai Lapok* 1993/7-8.
- KÁLLAI R. Gábor: Az utolsó jelentés (Franz Kafkáról). *Szombat* 1994. december.
- KÁLLAI R. Gábor: Rudolf császár kuttyája. *Élet és Irodalom antológia* 1995.
- KÁLLAI R. Gábor: Klamm úr szívfacsaró panasza. *Szombat* 1996. szeptember.
- KÁLLAI R. Gábor: Bertolt Kafka. *Critikai Lapok* 1998. február.
- KÁLLAI Gábor: *Kritikai- és cselekvéseméletek a 20. században*. ZMNE Filozófia és Kultúrtörténet Tanszék, 2000.